

Nr 144.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd, samt till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 14 § strafflagen; given Stockholms slott den 16 april 1915.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd, samt till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 14 § strafflagen.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Berndt Hasselrot.

Förslag

till

Lag

om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Fälles någon till ansvar efter 10 kap. 14 § strafflagen och framgår det av omständigheterna, att brottet blivit begånget vid agitatorisk verksamhet i syfte att hos krigsmanskap eller värnpliktiga, som inkallats till tjänstgöring vid krigsmakten, utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, må domstolen tillika föreskriva, att förbud må, på sätt i denna lag stadgas, meddelas den dömden att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd.

Domstolen må jämväl, om skäl därtill äro, förordna, att nämnda föreskrift skall äga tillämpning utan hinder därav att utslaget ej vunnit laga kraft.

2 §.

Uppehåller sig den, beträffande vilken givits sådan föreskrift, som i 1 § sägs, å ort, där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd, äger Konungens befallningshavande, där så anses påkallat, för viss tid eller tills vidare förbjuda honom att vidare uppehålla sig därstädes. Förbudet skall avse den kommun, där ifrågavarande avdelning är förlagd, och må, om förhållandena därtill föranleda, utsträckas att gälla jämväl i fråga om en eller flera angränsande kommuner. Dock må det ej förbjudas någon att uppehålla sig inom kommun, där han är boende eller äger fast egendom eller har tjänst eller utövar rörelse eller yrke, såvida det ej på giltiga grunder kan antagas, att han bosatt sig eller förvärvat

fast egendom eller tagit tjänst eller börjat utöva rörelse eller yrke inom kommunen för att där kunna, utan hinder av förbud, som nu är sagt, bedriva agitatorisk verksamhet i det i 1 § angivna syfte.

Då tre år förflutit från det utslag, genom vilket allenast böter ålagts, vunnit laga kraft, eller från det den, som blivit dömd till frihetsstraff, efter utståndet straff frigivits, må förbud ej vidare meddelas eller gälla.

Har beslut, varigenom domstol föreskrivit, att förbud må meddelas, upphäfts av högre rätt, skall förbud, som utfärdats på grund av sådan föreskrift, ej vidare vara gällande.

3 §.

Förbud, varom i denna lag är stadgat, må ej meddelas någon, med mindre tillfälle lämnats honom att vid förhör inför Konungens befallningshavande eller annan civil myndighet, som Konungens befallningshavande bestämmer, yttra sig i ärendet.

Har någon lämnat orten, sedan han kallats till sådant förhör, vare det ej hinder för förbudets meddelande.

4 §.

Då förbud, som ovan sägs, meddelas någon, skall Konungens befallningshavande förelägga honom skälig kort tid, inom vilken han skall lämna det förbjudna området.

Har någon icke ställt sig nämnda föreläggande till efterrättelse, eller har någon, sedan han fått del av förbudet, i strid mot detsamma återvänt till område, där han ej äger vistas, låte Konungens befallningshavande avlägsna honom därifrån.

5 §.

Skall den, för vilken gäller förbud att uppehålla sig inom visst område, där fullgöra någon honom enligt lag åliggande skyldighet eller vill han där utöva honom tillkommande rösträtt i allmänt ärende, vare förbudet under den tid, som härför erfordras, utan verkan.

Konungens befallningshavande må ock giva sådan person tillstånd att av annan giltig anledning någon kortare tid vistas inom det förbjudna området.

Finner Konungens befallningshavande på grund av särskilda omständigheter, att meddelat förbud ej vidare bör gälla, må Konungens befallningshavande häva förbudet, innan den tid utlupit, för vilken förbudet meddelats.

6 §.

Återvänder någon olovligen till område, från vilket han enligt 4 § blivit avlägsnad, varde dömd till böter eller till fängelse i högst sex månader.

Ådömda böter skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

7 §.

Över beslut, som Konungens befallningshavande enligt denna lag meddelat, må klagan föras hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Utan hinder av förd klagan skall dock beslutet lända till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

8 §.

Därest i händelse av krig eller fara för krig så provas erforderligt, må Konungen förordna, att Konungens befallningshavande skall äga befogenhet att meddela förbud, varom i denna lag är stadgat, ehuru domstol icke, på sätt i 1 § sägs, föreskrivit, att sådant förbud må meddelas. Förordnande, som nu är sagt, må av Konungen meddelas för hela landet eller någon del därav samt gälla för viss tid eller tills vidare, efter ty Konungen bestämmer; och skola i fråga om förbud, som meddelas på grund av sådant förordnande, bestämmelserna i 2—7 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Förbud, om vilket i denna § är fråga, må ej gälla efter det den tid utlupit, under vilken, enligt vad därom förordnats, förbud må meddelas.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 10 kap. 14 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 10 kap. 14 § strafflagen skall hava följande ändrade lydelse:

Var som, muntligen — — — — gälle vad i 4 kap. 1 § stadgas.

Där någon — — — — vare lag som i 1 mom. sägs.

Har någon eljest — — — — straffes med böter eller fängelse.

Vad i denna § är stadgat gälle — — — — åsyftade verkan.

Att den, som dömes till straff efter denna §, i vissa fall kan varda underkastad förbud att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd, därom är särskilt stadgat.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
16 mars 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet samt cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen anförde chefen för justitiedepartementet, statsrådet Hasselrot:

»I slutet av förra året inhämtades på förekommen anledning uppgifter från de högre militära myndigheterna rörande de disciplinära förhållandena vid härens och flottans olika avdelningar. De därvid avgivna rapporterna synas visserligen icke giva annat vid handen, än att en god anda och disciplin hittills i allmänhet kunnat upprätthållas inom krigsmakten. Av åtskilliga bland de hörda myndigheterna har emellertid framhållits, att en utbredd försvarsfientlig agitation alltjämt bedreves, särskilt bland det till tjänstgöring inkallade värnpliktiga manskapet, vilken agitation medförde så stora faror för krigslydnadens upprätt-

hållande, att särskilda åtgärder vore påkallade för stävjande av densamma.

Med kännedom om motsvarande förhållanden i utlandet borde man visserligen kunnat hysa den förhoppningen, att även i Sverige denna verksamhet skulle inför världshändelsernas allvar upphöra eller åtminstone väsentligt avtaga. Men långt ifrån att så blivit förhållandet, synas i stället de försvarsfientliga sammanslutningarna inom vårt land hava velat till det yttersta utnyttja de ökade tillfällen till propaganda, som erbjudit sig därigenom, att antalet inkallade värnpliktiga under de senaste månaderna varit osedvanligt stort. Såsom ett exempel på det sätt, varpå nämnda agitation fortfarande bedrives, må här erinras om ett i tidningen »Stormklockan» för den 28 november 1914 infört meddelande, enligt vilket en militär agitationskommitté tillsatts i Luleå med uppgift att »propagera för en rent försvarsnihilistisk ståndpunkt i militärfrågan», därvid »Boden skulle bli föremål för en särskilt hänsynslös propaganda i antydd riktning».

Då ifrågavarande anarkistiskt färgade agitation, som sålunda icke ens under ett farligt världsläge tvekar att söka nedsätta krigsmanskapets disciplin och därmed även minska rikets värnkraft, uppenbarligen måste anses vara av utomordentligt samhällsfarlig beskaffenhet, blir det för statsmyndigheterna en bjudande plikt att här inskrida med de medel, som för ändamålet finnas nödiga. Visserligen framstår det för mig såsom klart, att icke lagstiftningsåtgärder enbart härvidlag äro tillfyllest. Givetvis är det såväl för den enskilde medborgaren som ock för de statens organ, åt vilka det uppväxande släktets medborgerliga och militära uppfostran är anförtrödd, en uppgift av högsta vikt att söka bringa landets ungdom den övertygelsen, att fosterlandets urgamla frihet och dess på nationell grund uppvuxna rätt och kultur äro värda att försvaras. En sådan övertygelse och den därur framväxande känslan av plikter mot fäderneslandet äro säkerligen det bästa värnet mot de osunda påverkningar, som det här gäller att möta. Ävenledes är det naturligtvis av stor betydelse, att anledningar till berättigat missnöje med den militära tjänstgöringen, såvitt möjligt, undanröjas, så att värnpliktens fullgörande ej medför större tunga än som är nödvändigt för att utbildningsarbetet skall kunna på riktigt sätt bedrivas.

Att endast med sådana medel söka bekämpa nämnda hänsynslöst bedrivna propaganda kan emellertid icke vara tillräckligt. Redan tidigare har det befunnits nödigt att för detta ändamål tillgripa särskilda lagstiftningsåtgärder. Den 16 juni 1906 utfärdades sålunda i enlighet med Kungl. Maj:ts av riksdagen antagna propositioner dels en lag om vissa

ändringar i 10 kap. 14 § strafflagen, enligt vilken icke endast uppmaning till brott utan även försök att annorledes såsom genom prisande av brottslig handling söka förleda till brott belades med ansvar samt de i samma § stadgade straff blevo i väsentlig mån skärpta, dels en lag om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster, vilken lag ger vederbörande befälhavare rätt att, då sammankomst är utsatt att äga rum å ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring, förbjuda manskapet att deltaga i sammankomsten, om det på giltiga grunder kan antagas, att vid sammankomsten skola förekomma yttranden, äsyftande att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden. I anslutning härtill infördes vidare under år 1909 vissa nya bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, varigenom 10 kap. 14 § strafflagen i dess nya lydelse gjordes tillämplig även å tryckta skrifter och vidare större möjlighet än förut bereddes att indraga dylika skrifter, då de spridas vid trupp eller ombord å flottans fartyg.

Säkerligen hava dessa lagar varit av icke ringa betydelse, då det gällt att bekämpa den fosterlandsfientliga propagandan och skydda krigsmanskapet mot dess skadliga verkningar. Men det torde numera vara av erfarenheten tillräckligt ådagalagt, att nämnda lagar icke äro i detta hänseende tillfyllestgörande. Vad särskilt angår lagen om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster, så har det visat sig — vad man ock under förarbetena till lagen befarade — att sådana sammankomster, som i lagen avses, ofta föregivas hava ett helt annat ändamål än det verkliga, vilket för med sig, att förbud för krigsmanskap att deltaga i en dylik sammankomst ofta icke meddelas just i de fall, då sådant mest varit av nöden. Nämnda författning erbjuder icke heller, lika litet som 10 kap. 14 § strafflagen, något medel mot den försvarsfientliga agitation, som icke bedrives offentligen inför menighet eller folksamling utan enskilt man och man emellan.

I någon mån torde det väl vara möjligt att bereda ökad effektivitet åt redan gällande bestämmelser genom åtgärder av administrativ natur. En dylik åtgärd har redan vidtagits, i det att genom ett nyligen utfärdat cirkulär blivit polismyndigheterna ålagt att bringa sådana sammankomster till de militära myndigheternas kännedom, vid vilka, enligt vad nämnda myndigheter på giltiga grunder hava anledning antaga, skola förekomma yttranden, som omförmälas i lagen den 16 juni 1906. Därjämte lär det emellertid vara nödvändigt att genom nya lagbestämmelser skydda den värnpliktiga ungdomen mot den propaganda, å vilken nu gällande lag icke är tillämplig. Något medel, som utgör ett effektivt

hinder mot *all* dylik propaganda lärer visserligen icke finnas. Detta bör dock icke utesluta, att de medel anlitas, som i någon mån kunna träffa densamma, även då den bedrives under sådana former, som hittills icke varit åtkomliga för däremot riktade åtgärder. I en till årets riksdag avgiven motion har i sådant hänseende föreslagits, att i lagstiftningen skulle införas nya direkt mot den försvarsfientliga agitationen riktade straffbestämmelser. Då ett förslag att på detta sätt stävja nämnda agitation alltså under den närmaste tiden kommer under riksdagens prövning, vill jag icke för närvarande inlåta mig på frågan om lämpligheten att med straff belägga vissa former av agitatorisk verksamhet. Oberoende av denna frågas lösning anser jag det emellertid vara av synnerlig betydelse att söka finna en utväg, som gör det möjligt att hindra kända yrkesagitatorer, som redan tidigare fällts till ansvar för det de upphetsat krigsfolket till brott mot krigslydnaden eller andra dylika brott, att fortfarande offentligt eller enskilt bedriva sin fördärvbringande verksamhet. Att lämna dylika personer tillträde till platser, där krigsfolket är samlat till tjänstgöring, är ju att med full vetskap om faran utsätta krigsfolket för densamma. För att skydda krigsfolket mot deras inflytande lär man därvid enligt min mening icke böra tveka att använda ett medel, som visserligen endast föga kommit till användning i vår lagstiftning, nämligen att förbjuda dem att uppehålla sig å platser, där det kan befaras, att försvarsfientlig agitation framdeles kommer att av dem bedrivas.

Inom den utländska lagstiftningen äro dylika i preventivt syfte meddelade inskränkningar i medborgarnes frihet att själv välja sin vistelseort icke ovanliga. I *Frankrike* kan, då någon av domstol dömes till ansvar för en förbrytelse, i utslaget meddelas särskild bestämmelse, genom vilken polismyndigheterna erhålla befogenhet att förbjuda den dömde att efter straffets avtjänande vistas å vissa angivna platser. En dylik befogenhet skall alltid — såvida ej domstolen annorlunda förordnar — meddelas, då domstolen dömer till vissa svårare frihetsstraff, och kan dessutom, då så anses behöfligt, givas vederbörande i ett stort antal i lagen särskilt angivna fall, såsom då någon dömes för en förbrytelse, som berör statens inre eller yttre säkerhet. I *Norge* kan förbud att uppehålla sig å viss ort ådömas av domstol, då det på grund av brottets beskaffenhet eller motiven till detsamma kan antagas, att gärningsmannens närvaro på denna ort är förbunden med särskild fara för person eller egendom. Även i andra länder finnas likartade stadganden i gällande strafflagstiftning. På flera håll, såsom i *Tyskland*, *Österrike* och *Italien*, kan sålunda domstolen föreskriva, att en straffad

person skall ställas under polisuppsikt, med den verkan, att polismyndigheterna kunna giva inskränkande föreskrifter i fråga om hans vistelseort.

Att meddela dylika mera generella stadganden i syfte att förbjuda straffade personer att uppehålla sig å vissa platser, där man befارar, att de särskilt kunna frestas att fortfara med den brottsliga verksamhet, för vilken de en gång blivit dömda, synes mig emellertid icke nu kunna ifrågasättas, utan torde frågan om införande av dylika bestämmelser även i vårt land lämpligen böra anstå för att komma under behandling i samband med den allmänna reformen av vår strafflagstiftning. För närvarande vill jag därför inskränka mig till att föreslå, att den, som jämlikt stadgandet i 10 kap. 14 § strafflagen eller annat tillämpligt lagrum (8 kap. 3 eller 8 §§ strafflagen) förut dömts till ansvar för det han uppmanat eller eljest sökt förleda till brott mot krigslydnaden eller till ohörsamhet mot gällande bestämmelser i fråga om värnpliktigas inställelse till tjänstgöring vid krigsmakten, skall under vissa förutsättningar av Konungens befallningshavande kunna förbjudas att uppehålla sig å ort, där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd. Denna bestämmelse är emellertid grundad på samma skäl, som givit anledning till ovannämnda i den utländska lagstiftningen givna stadganden, eller angelägenheten att avlägsna en person från sådana platser, där särskild fara föreligger, att han skall fortsätta den verksamhet, för vilken han förut blivit straffad. Det synes dock icke vara lämpligt att överlämna åt domstol att i samband med straffets åläggande meddela sådana förbud. Domstolen saknar i allmänhet vid tidpunkten för straffets ådömande möjlighet att bedöma, om sannolikhet föreligger för att den brottslige påverkad av straffet eller av andra omständigheter i framtiden kommer att avhålla sig från dylik agitatorisk verksamhet. Visar det sig sedermera genom hans åtgöranden eller förhållande, att särskild anledning finnes att antaga, att hans vistelse å en viss plats medför fara för att han ånyo kommer att söka påverka krigsmanskapet i brottsligt syfte, erfordras i allmänhet ett så snabbt avgörande av frågan, huruvida förbud bör meddelas eller ej, att bestämmanderätten ej utan våda kan överlämnas åt annan än den administrativa myndigheten. Ett dylikt förbud synes mig allenast böra meddelas, då grundad anledning finnes att befara, att han ämnar bedriva försvarsfientlig agitation å en bestämd ort. Ett förbud, som helt generellt avser alla platser inom riket, där krigsmanskap är förlagt, lär salunda icke böra ifrågakomma. I syfte att förebygga en dylik tillämpning av lagen torde som regel böra föreskrivas, att förbud endast får meddelas person, som genom uppehåll å en viss plats givit särskild anledning till misstauke att han ämnar förlägga sin verk-

samhet just till nämnda plats. Lagen bör vidare äga tillämpning endast beträffande verksamhet, som har till syfte att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden. Uttryckssättet är härvid detsamma, som använts i lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskaper att deltaga i vissa sammankomster och den under år 1909 genomförda ändringen i § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen. Redan genom den avfattning omförmälda lagstadganden erhållit har en så beskaffad agitation betecknats såsom särskilt samhällssvådlig, och det lärer därför icke behöva möta betänkligheter att genom ytterligare åtgärder söka skydda krigsfolket för densamma, då detta visat sig vara av nöden.

På grund av vad jag nu anfört lärer det vara tydligt, att syftet med den föreslagna lagstiftningen icke är att förhindra, att olika meningar rörande nödvändigheten av ett mer eller mindre starkt försvar eller i fråga om försvarsväsendets ordnande göra sig gällande. Endast å sådan agitatorisk verksamhet, som omedelbart riktar sig mot ett lojalt iakttagande av redan gällande föreskrifter i fråga om försvaret eller söker undergräva disciplinen och därmed försvårar arbetet på den militära utbildningen, böra lagens föreskrifter komma till tillämpning.

Om lagen till sitt tillämpningsområde begränsas, på sätt jag nu nämnt, följer därav, att lagen icke kommer att bereda något skydd mot upphetsande verksamhet av dem, som icke tidigare dömts till ansvar för brott av förut angiven beskaffenhet. Under särskilt kritiska förhållanden torde det emellertid vara nödvändigt att äga möjlighet att, då uppenbar fara för disciplinens undergrävande föreligger, ingripa på ett mera snabbt och effektivt sätt än eljest kan ske även gent emot dem, som icke tidigare gjort sig skyldiga till dylikt brottsligt förfarande. Att under sådana förhållanden förlita sig på andra mera långsamt verkande medel till skapande av en god anda och disciplin bland krigsfolket torde nämligen lätt bliva ödesdigert. I lagen lärer därför böra införas en bestämmelse av innehåll, att Konungen i händelse av krig eller krigsfara, då så provas erforderligt, kan förordna, att Konungens befallningshavande skall äga befogenhet att utfärda förbud enligt lagen även för annan än den, som förut blivit fälld till ansvar för sådant brott, som ovan nämnts, såvida övriga i lagen stadgade förutsättningar för förbudets meddelande äro för handen.

Enligt nu angivna allmänna grunder har jag låtit inom justitiedepartementet utarbета förslag till lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd.

Angående de särskilda bestämmelserna i den föreslagna lagen torde,

utöver vad jag redan anfört, följande böra framhållas. Förbud av ifrågavarande slag torde i allmänhet böra avse allenast den kommun, inom vars område ifrågavarande avdelning av krigsmakten är förlagd. Undantagsvis kan det dock på grund av särskilda ortsförhållanden, såsom då kasernbyggnaderna äro belägna i en utkant av kommunen eller en militär avdelning är förlagd inom en landskommun, som gränsar intill en stad eller annat större samhälle, tänkas, att agitation bland krigsfolket med lätthet kan bedrivas, ehuru ledaren därav tagit sin vistelseort inom någon i närheten liggande kommun. Då så finnes vara påkallat, bör förbudet därför kunna utsträckas till en eller flera angränsande kommuner. Föreskrift därom har meddelats i 1 §.

Av nära till hands liggande orsaker har vidare i samma paragraf införts bestämmelse, varigenom rätten att meddela dylikt förbud på det sätt begränsats, att förbudet icke får avse kommun, där ifrågavarande person är bosatt eller äger fast egendom eller har tjänst eller utövar rörelse eller yrke. Då det emellertid är att befara, att personer bosätta sig å en plats eller där förvärva sig någon kanske helt obetydlig fastighet eller skaffa sig någon sysselsättning utan annat syfte än att förhindra, att förbud mot vistelse å platsen skall kunna för dem utfärdas, har nu nämnda stadgande förklarats icke vara tillämpligt, då det på giltiga grunder kan antagas, att någon bosatt sig eller förvärvat fast egendom eller tagit tjänst eller börjat utöva rörelse eller yrke inom en viss kommun för att utan hinder av förbud där kunna bedriva sådan agitatorisk verksamhet, mot vilken lagens bestämmelser äro riktade.

I 1 § har vidare stadgats viss tid, efter vars utgång sådan straffdom, varom i lagen är fråga, ej längre kan medföra den verkan, att förbud enligt lagen må meddelas eller redan meddelat förbud vara gällande. Denna tid har bestämts till tre år, vilka skola räknas, då allenast böter ålagts, från det domen vunnit laga kraft, men, då någon blivit dömd till frihetsstraff, från det den dömde efter utståndet straff blivit frigiven.

Det är tydligen av största vikt, att ärenden angående förbud enligt denna lag bliva handlagda med så stor skyndsamhet som möjligt, då det eljest är att befara, att vederbörande fortsätter sin skadliga verksamhet under den tid, som åtgår, innan förbud hinner meddelas. Det är därför uppenbart, att en ganska summarisk procedur måste komma till användning i dylika ärenden. Jag har dock ansett det böra stadgas, att förbud icke får meddelas någon utan att han förut erhållit tillfälle att vid förhör inför Konungens befallningshavande eller annan civil myndighet, som av Konungens befallningshavande bestämmes, yttra

sig över den av vederbörande militära myndighet gjorda framställningen om förbudets meddelande. Bestämmelse härom har intagits i 2 §.

I 3 § har stadgats en tid av tjugufyra timmar efter förbudets delgivande, under vilken Konungens befallningshavande icke får vidtaga några åtgärder för verkställighet av ett redan meddelat förbud. Billigheten synes nämligen kräva, att förbudet icke omedelbart verkställas utan att tid lämnas vederbörande att ordna sina personliga angelägenheter. Om han icke inom nämnda tid frivilligt lämnat det förbjudna området, är däremot Konungens befallningshavande berättigad att med erforderliga medel avlägsna honom därifrån. Samma befogenhet har tillagts Konungens befallningshavande, då någon, sedan han en gång lämnat det område, där han ej äger vistas, i strid mot förbudet återvänder dit.

På det att förbud av ifrågavarande beskaffenhet icke må bereda den, som därav beröres, större personlig olägenhet än som är oundgängligen nödvändigt för att avhålla honom från att utöva en obehörig verksamhet, har jag ansett det särskilt böra uttryckas i lagen, att Konungens befallningshavande, så snart giltig anledning kan anföras, är berättigad att för kortare tid medgiva den utvisade rätt att vistas inom det förbjudna området. Härigenom beredes honom möjlighet att begiva sig dit, då någon viktigare angelägenhet skall av honom ombestyras. Dock är han naturligtvis i ett dylikt fall skyldig att rätta sig efter de föreskrifter, som med avseende å tiden för hans uppehåll å platsen meddelas av Konungens befallningshavande. Ett stadgande angående rätt att lämna sådant medgivande har därför införts i 4 §, där jämväl särskild föreskrift ansetts böra meddelas därom, att den utvisade även utan särskilt tillstånd av Konungens befallningshavande äger rätt att uppehålla sig inom det förbjudna området under den tid, som erfordras för att han där skall fullgöra honom enligt lag åliggande skyldighet eller utöva honom tillkommande rösträtt i allmänt ärende.

Den närmaste påföljden för ett överträdande av förbudet skulle, såsom jag nyss nämnt, bestå däri, att den, som gör sig skyldig därtill, av Konungens befallningshavande avlägsnas från det förbjudna området. Däremot har det icke ansetts, att straffpåföljd bör inträda i annat fall, än då någon visar så uppenbart trots gent emot ett meddelat förbud, att han ånyo återvänder till ifrågavarande område, sedan han på detta sätt, blivit avlägsnad därifrån. Straffet har i detta fall bestämts till böter eller fängelse i högst sex månader.

Då förbud enligt lagen bör kunna meddelas även dem, som rent tillfälligt vistas inom den kommun, där agitationen bedrives, men det å

andra sidan, på sätt förut är nämnt, icke synes lämpligt, att förbud utfärdas utan att den, mot vilken det riktas, uppehållit sig å platsen, har jag i 6 § upptagit ett stadgande, varigenom förbudet kan vinna tillämpning även å annan än den, som vid förbudets meddelande vistas inom kommunen, såvida kallelse till förhör enligt 2 § därstädes delgivits honom.

För att underlätta lagens tillämpning har slutligen i 8 § stadgats, att utslag, vars innehåll enligt 1 § berättigar till meddelande av förbud enligt lagen, genom rättens eller domarens försorg skall insändas till lantförsvarsdepartementet.

Klagan över beslut, som Konungens befallningshavande meddelat enligt den föreslagna lagen, torde böra föras i den ordning, som eljest är stadgad i administrativa mål och ärenden, och torde besvären lämpligen böra överlämnas till avgörande av regeringsrätten. På grund härav erfordras tillägg till den i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt gjorda uppräkningsen av de mål, som tillhöra regeringsrättens avgörande. Då emellertid ändring i nämnda lag torde påkallas jämväl av annan anledning, lär jag framdeles få anmäla denna fråga till övervägande.»

Departementschefen uppläste därefter omförmälda förslag till *lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd*, vilket förslag är av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Vidare hemställde departementschefen, att lagrådets yttrande över förslaget måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, genom utdrag av protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall.

Ur protokollet:
Israel Myrberg.

*Bilaga.***Förslag**

till

Lag

**om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning
av krigsmakten är förlagd.**

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Vistas någon, som fällts till ansvar för det han uppmanat eller eljest sökt förleda till brott mot krigslydnaden eller till ohörsamhet mot gällande bestämmelser om värnpliktigas inställelse till tjänstgöring, å ort, där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd, och finnes giltig anledning att antaga, att han ämnar där bedriva agitatorisk verksamhet i syfte att hos krigsmanskap utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, må förbud för honom att vidare uppehålla sig därstädes efter framställning av på stället varande högste befälhavaren för viss tid eller tills vidare av Konungens befallningshavande meddelas. Förbudet skall avse den kommun, där ifrågavarande avdelning är förlagd, och må, om så finnes av förhållandena påkallat, utsträckas att gälla även i fråga om en eller flera angränsande kommuner. Dock må det ej förbjudas någon att uppehålla sig inom kommun, där han är bosatt eller äger fast egendom eller har tjänst eller utövar rörelse eller yrke, såvida det ej på giltiga grunder kan antagas, att han bosatt sig eller förvärvat fast egendom eller tagit tjänst eller börjat utöva rörelse eller yrke inom kommunen för att där kunna, utan hinder av förbud, som nu är sagt, bedriva agitatorisk verksamhet i ovan angivet syfte.

Förbud, som i denna § avses, upphöre att gälla, om den, för vilken förbudet utfärdats, genom högre rätts dom blivit befriad från ansvar. Hava tre år förflutit från det dom, genom vilken allenast böter ålagts, vunnit laga kraft, eller från det den, som blivit dömd till frihetsstraff, efter utståndet straff frigivits, må sådant förbud ej vidare meddelas eller gälla.

2 §.

Förbud, som i 1 § omförmäles, må ej meddelas någon med mindre tillfälle lämnats honom att vid förhör inför Konungens befallningshavande eller annan civil myndighet, som Konungens befallningshavande bestämmer, yttra sig över framställningen om sådant förbud.

3 §.

Har, efter det förbud, som ovan sägs, delgivits den person förbudet avser, denne icke inom tjugufyra timmar lämnat det förbjudna området, eller har någon i strid mot meddelat förbud återvänt till område, där han ej äger vistas, låte Konungens befallningshavande avlägsna honom därifrån.

4 §.

Skall den, för vilken gäller förbud att uppehålla sig inom visst område, där fullgöra någon honom enligt lag åliggande skyldighet eller vill han där utöva honom tillkommande rösträtt i allmänt ärende, vare förbudet under den tid, som härför erfordras, utan verkan.

Konungens befallningshavande må ock giva sådan person tillstånd att av annan giltig anledning någon kortare tid vistas inom det förbjudna området.

5 §.

Återvänder någon till område, från vilket han enligt 3 § blivit avlägsnad, varde dömd till böter eller till fängelse i högst sex månader.

Ådömda böter skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

6 §.

Förbud, som ovan sägs, må meddelas utan hinder därav att den, som enligt 2 § kallats till förhör, efter kallelsens delgivning upphört att vistas inom det område förbudet skall avse.

7 §.

Över beslut, som Konungens befallningshavande enligt denna lag meddelat, må klagan föras hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Utan hinder av förd klagan skall dock beslutet lända till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

8 §.

Utslag, varigenom någon fällts till ansvar för brott, som i 1 § sägs, skall genom rättens eller domarens försorg ofördröjligen insändas till lantförsvarsdepartementet.

9 §.

Därest i händelse av krig eller fara för krig så prövas erforderligt, må Konungen förordna, att Konungens befallningshavande skall äga befogenhet att meddela förbud, varom i denna lag är stadgat, även för annan än den, som blivit fälld till ansvar för brott, som i 1 § avses, där de i nämnda § angivna förutsättningarna för sådant förbud i övrigt äro för handen. Förordnande, som nu är sagt, må av Konungen meddelas för hela landet eller någon del därav samt gälla för viss tid eller tills vidare, efter ty Konungen bestämmer; och skola i fråga om förbud, som meddelas på grund av sådant förordnande, bestämmelserna i 2—7 §§ äga motsvarande tillämpning.

Förbud, om vilket i denna § är fråga, må ej gälla efter det den tid utlupit, under vilken, enligt vad därom förordnats, förbud må meddelas.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd lördagen den
10 april 1915.*

Närvarande:

Justitieråden	BERGMAN,
	SJÖGREN,
Regeringsrådet	PALMGREN,
Justitierådet	DYBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 16 mars 1915, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av andre ledamoten å justitiedepartementets avdelning för lagärenden, hovrättsrådet Olof af Geijerstam.

Förslaget föranledde följande yttranden av lagrådet och dess särskilda ledamöter:

Justitieråden Bergman och Sjögren:

Med ifrågavarande lagförslag avses att söka stävja den försvarsfientliga agitation, som inom vårt land bedrives bland härens och flottans manskap. Enligt chefens för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet i ärendet avgivna yttrande har erfarenheten numera ådagalagt, att de på ifrågavarande område nu gällande lagar icke äro tillfyllestgörande, och att nya lagbestämmelser fördenskull äro erforderliga. Vid prövning av vilken väg man härvid bör gå har det ansetts lämpligast att använda ett medel, vilket, såsom i nämnda yttrande framhålles,

hittills endast föga kommit till användning i vår lagstiftning. Förslaget avser, att personer, som redan fällts till ansvar, för det de sökt förleda till brott mot krigslydnaden eller andra dylika brott, skola kunna förbjudas att uppehålla sig å platser, där det kan befaras, att försvarsfientlig agitation framdeles kommer att av dem bedrivas. Arten av det sålunda föreslagna medlet, vilket innebär en inskränkning i medborgarens frihet att själv välja sin vistelseort, är ägnad att framkalla starka betänkligheter. Men det bör å andra sidan framhållas, att bekämpandet av den försvarsfientliga agitationen är av den allra största betydelse för vårt land. Enligt vad omförmälda yttrande synes giva vid handen, anses också skyndsamma åtgärder i nämnda syfte vara erforderliga. Då härtill kommer, att dylik inskränkning i rätten att välja vistelseort flerstädes i utländsk strafflagstiftning kommit till användning såsom ett i vissa fall oundgängligt medel för lagstiftningens effektivitet, torde själva arten av det nu föreslagna medlet icke böra utgöra tillräcklig anledning att avstyrka förslaget, om det ock hade varit önskvärt, att frågan om införandet av detta hos oss relativt nya rättsinstitut kunnat anstå till den allmänna revisionen av strafflagen.

Emellertid är enligt det remitterade förslaget hela handläggningen av frågan om förbudets meddelande förlagd till administrativ myndighet. En sådan anordning kan över huvud icke anses överensstämma med allmänt vedertagna grundsatser om gränsen mellan administrativ och judiciell kompetens, och detta så mycket mindre som förbudet i förslaget förknippats med en persons sakfällande för brott, och förbudet således i viss mån måste anses såsom en straffpåföljd, likartad med vissa andra s. k. bistraff. Med ovannämnda grundsatser överensstämmer ej heller det förfarande, som enligt förslaget skulle kunna förekomma, att sedan domstol fällt en person till ansvar för ett i gällande strafflag närmare karakteriserat brott, det skulle tillkomma administrativ myndighet att sedermera fastställa, att brottet i det föreliggande fallet varit av den speciella art, som i förslagets 1 § angives såsom en av förutsättningarna för att förbud skall kunna meddelas. Tydligt är ock, att allenast genom handläggning inför domstol nödig utredning och bevisning — bland annat medelst vittnen — kan vinnas, huruvida tillräckliga skäl föreligga för meddelande av ett förbud. Mot förslaget att förlägga hela frågan om förbudets meddelande till administrativ myndighet talar även den omständigheten, att, såsom av departementschefen anförts, även hos oss fråga kan uppstå om mera generella stadganden i syfte att förbjuda straffade personer att uppehålla sig å vissa platser, där de kunna frestas att fortfara med den brottsliga verksamhet, för

vilken de en gång blivit dömda. Därest dylika generella stadganden införas i vår lagstiftning, kan det nämligen icke rimligtvis ifrågakomma att helt och hållet förlägga dessa stadgandens tillämpning till administrativ myndighet.

Om den huvudprincip, på vilken det remitterade förslaget vilar, således icke lär kunna godtagas, synes man däremot utan att bryta mot ovan omförmälda grundsatser kunna så fördela handläggningen av frågan om förbudets meddelande mellan domstol och administrativ myndighet, att det överlämnas till domstol att i sammanhang med ådömande av ansvar för brott, med vilket förbudet i lagen förknippats, förklara, att det må förbjudas den dömda att uppehålla sig inom område, som i lagen bestämmes, därvid domstolen jämväl skall angiva maximitiden för förbudets giltighet, under det att det skall tillkomma den administrativa myndigheten att sedermera med stöd av detta domstolens förklarande efter förhandenvarande förhållanden meddela den dömda förbud att under viss tid uppehålla sig inom viss eller vissa angivna kommuner. Genom en sådan anordning torde man kunna i erforderlig grad vinna den begränsning vid tillämpningen av förbudet, som man i förslaget avsett att ernå genom hela förfarandets förläggande till administrativ myndighet. Det må tillika anmärkas, att endast om det remitterade förslaget ändras i nu antydd riktning, detsamma torde komma i principiell överensstämmelse med de stadganden i främmande länders lagstiftning, vilka i departementschefens yttrande i viss mån åberopats såsom stöd för förslaget.

I detta sammanhang bör framhållas, att förläggandet till domstol av frågan om förbudets tillåtlighet torde påkalla en anknytning till allmänna strafflagen. Det minsta, som härutinnan kan fordras, synes vara intagandet i strafflagen av en allmän hänvisning till vad särskilt är stadgat om förevarande påföljd.

Slutligen må här erinras, att vad ovan anförts icke avser det i 9 § omförmälda fall, vilket längre fram skall bli förämål för särskilt yttrande.

Regeringsrådet *Palmgren*:

Om det också enligt min mening skulle, på sätt det remitterade förslaget innehåller och under de garantier, som däri uppställas, kunna utan fara för rättssäkerheten anföras åt Konungens befallningshavande att i dess helhet handlägga fråga om meddelande av sådant förbud, som förslaget avser, något som synes böra möta mindre betänklighet även därför att dylikt förbud icke torde behöva betraktas såsom något

slag av straff, så anser jag mig dock böra på de huvudsakliga skäl, som i övrigt anförts av justitieråden Bergman och Sjögren, förorda, att förslag i ämnet grundas på en sådan fördelning mellan domstol och administrativ myndighet av handläggningen av frågan om förbuds meddelande, som i det av dem avgivna yttrandet ifrågasatts.

Justitierådet Dyberg:

Det sätt för bekämpande av försvarsfientlig propaganda, som i det remitterade förslaget valts, ger enligt min mening anledning till starka betänkligheter.

Enligt förslaget skall det under vissa förutsättningar tillkomma Konungens befälningshavande att förbjuda den, som på giltig grund kan antagas ämna bedriva agitatorisk verksamhet i försvarsfientligt syfte å ort, där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd, att uppehålla sig därstädes. I åtskilliga främmande länder finnas lagbestämmelser, som medgiva utfärdande av förbud för person att uppehålla sig å ort, där hans vistelse kan anses vara samhällsfarlig, men dessa bestämmelser, som torde åsyfta att förhindra straffade personer att uppehålla sig å platser, där man befarar att de särskilt kunna frestas att fortfara med den brottsliga verksamhet, för vilken de blivit dömda, göra meddelande av dylikt förbud beroende av domstolens prövning i sammanhang med brottslingens sakfällande, i det att det då ankommer på domstolen antingen att själv meddela förbud eller att giva en föreskrift, på grund varav förbud sedermera kan av polismyndighet utfärdas. Det föreliggande förslaget uppställer visserligen för att förbud under vanliga förhållanden skall kunna meddelas den förutsättning att den, mot vilken förbudet riktas, förut fällts till ansvar för det han uppmanat eller eljest sökt förleda till brott mot krigslydnaden eller till ohörsamhet mot gällande bestämmelser om värnpliktigas inställelse till tjänstgöring, men frågan huruvida förbud skall meddelas eller ej är helt överlämnad till administrativ myndighets avgörande. Att förlägga prövningen av en sådan fråga till annan myndighet än vederbörande domstol anser jag ej tillrådligt. Skall man tillgripa utvägen att i lagstiftningen införa förbud av ifrågavarande art, synes mig det rätta sättet för genomförandet av en dylik anordning vara, att domstolen, som har att ådöma straff för det brott, vars begående skall utgöra förutsättning för förbudets meddelande, får åt sig uppdraget att vid straffets utmätande jämväl pröva, huruvida förbud må meddelas. Detta synes desto mera nödigt, som det ej lärers ifrågakomma att fästa ifrågavarande förbud vid det yttre förhållandet, att straff en-

ligt ett visst lagrum blivit ådömt, utan förbudet måste göras beroende av att brottet varit förenat med särskilda omständigheter, som kunna göra ett förbud erforderligt och vilkas betydelse i sådant avseende endast torde kunna i sammanhang med själva rannsakingen om brottet rätt uppskattas.

Ovan omförmälda lagbestämmelser i främmande länder torde, såsom nämnts, åsyfta att förhindra straffade personer att uppehålla sig å platser, där de kunna befaras bliva utsatta för särskilda frestelser att fortfara med den brottsliga verksamhet, för vilken de blivit dömda. Enligt förevarande förslag skall person kunna förbjudas att uppehålla sig å viss ort, om giltig anledning finnes att antaga, att han ämnar där bedriva agitatorisk verksamhet i syfte att hos krigsmanskaper utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnanden. Den verksamhet, mot vilken förslaget sålunda vänder sig, faller emellertid till stor del utom gränsen för vad som i vårt land är belagt med straff. Så är särskilt fallet med den agitation, som bedrives annorledes än inför menighet eller folksamling eller genom skrift, som gärningsmannen utspritt eller utsprida låtit. Enligt min tanke bör såsom en nödvändig förutsättning för meddelande av förbud, som nu är i fråga, fordras, att de handlingar man genom förbudet vill förhindra äro brottsliga, d. v. s. i lag belagda med straff. Om den agitatoriska verksamhet, som åsyftas i förslaget, är samhällsfarlig — såsom den otvivelaktigt är —, bör alltså efter min mening, innan man inslår på vägen att genom förbud av ifrågavarande art söka botemedel däremot, densamma i erforderlig omfattning göras till föremål för lämpliga straffbestämmelser.

På grund av vad jag sålunda anført finner jag mig förhindrad tillstyrka den nu tillämnade lagstiftningsåtgärden, så vitt frågan gäller vanliga, fredliga förhållanden.

För den händelse emellertid det framlagda förslaget kommer att, på sätt inom lagrådet ifrågasatts, omarbetas i syfte att göra förbuds meddelande väsentligen beroende av domstols prövning, får jag beträffande detaljbestämmelserna i ett sådant förslag hänföra mig till vad vid det framlagda förslagets särskilda paragrafer nedan anføres.

Vad angår det i 9 § avsedda fall, vilket ej åsyftats i mitt nu avgivna yttrande, kommer detsamma att särskilt beröras längre fram.

Lagrådet:

1 §.

Om de inom lagrådet ifrågasatta grunderna för det remitterade förslaget om arbetande varda godkända, samt det således skulle tillkomma domstol att pröva, huruvida den tilltalade gjort sig skyldig till brott, med vilket det ifrågavarande förbudet i lagen förknippats, och, därest så finnes vara förhållandet, huruvida honom bör förutom straff ådömas påföljden att kunna förbjudas att under viss tid uppehålla sig inom i lagen bestämt område, under det att den administrativa myndighetens befogenhet skulle inskränkas till en prövning, på vad sätt med hänsyn till förhandenvarande förhållanden domstolens beslut rörande nämnda påföljd bör bringas till verkställighet, påkallas härav en omarbetning av de i förevarande paragraf givna bestämmelserna.

Det är givetvis av stor vikt, att arten av det brott, med vilket förbudet skall förknippas, i lagen karakteriseras så noggrant som möjligt. För vinnande av detta syfte synes det vara lämpligt att angiva, dels att nämnda brott skall vara en uppmaning till brott eller ett försök att eljest förleda till brott, dels att domstolen skall finna denna uppmaning eller detta försök hava framgått ur eller utgjort ett led i en agitatorisk verksamhet i sådant syfte, som i 1 § närmare omförmåles. Därjämte kan anmärkas, att i lagen bör undvikas det mindre lämpliga uttrycket: »finnes giltig anledning att antaga, att han ämnar där bedriva agitatorisk verksamhet». Anses vid brottets karakteriserande böra användas något uttryck motsvarande det i förslaget begagnade »brott mot krigslydnaden», torde dock sistnämnda uttryck icke böra ifrågakomma, då detsamma i rubriken till 7 kapitlet i nya strafflagen för krigsmakten förekommer i en betydligt mera inskränkt bemärkelse, än i förslaget torde vara avsett.

Då det ifrågasatta förbudet till sin natur är eller kan vara ett mycket allvarligt ingrepp i vad som eljest utgör en allmän medborgerlig rätt, synes förbud icke böra få anknytas till ett brott, som domstolen ansett kunna försonas med endast bötesstraff, utan torde förbud böra ifrågakomma endast då någon dömts till fängelse eller straffarbete. Om detta vinner beaktande, skulle den tid intill tre år, som domstolen skulle äga bestämma, alltid räknas från det den dömde efter utståndet straff frigivits.

Om förfarandet i första hand förlägges till domstol, kan påföljden tydligen icke, såsom i förslaget skett, anknytas till brott, för vilket straff redan ådömts, då lagen träder i kraft.

Med de allmänna principerna om verkställighet av utslag, vari-

genom straff ådömts, skulle bäst överensstämman, att domstols utslag innefattande medgivande till förbuds meddelande icke finge gå i verkställighet, förrän utslaget vunnit laga kraft. Härigenom skulle dock lagens effektivitet i hög grad minskas. Är den dömd icke häktad, skulle han nämligen vara oförhindrad att under tiden, tills utslaget vunnit laga kraft eller i anledning av besvär slutligen fastställts, fortsätta sin agitation. Med hänsyn härtill synes det kunna ifrågasättas, att domstolen, när skäl därtill äro, jämväl må kunna förordna, att dess utslag, såvitt förbudet angår, må gå i verkställighet, utan hinder därav att utslaget ej äger laga kraft. Varder utslaget i nu ifrågavarande del av högre rätt upphävt, bör ett av Konungens befallningshavande med stöd av detta utslag meddelat förbud upphöra att gälla. Skulle sedermera i anledning av fullföljd talan den första domstolens utslag rörande förbudet bliva fastställt, bör det av Konungens befallningshavande meddelade förbudet ånyo lända till efterrättelse.

Då det kan bliva föremål för tvekan, huru uttrycket: »där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd» bör tolkas, synes ett förtydligande härutinnan böra göras.

Vidkommande de i sista punkten av första stycket upptagna undantagen må erinras, att uttrycket »bosatt» torde kunna tolkas såsom åsyftande mantalsskrivningsorten. Då emellertid den faktiska boningsorten lärers avses, synes uttrycket böra utbytas mot ett annat.

Slutligen må anmärkas, att det ej synes vara tillräckligt skäl att, såsom i 1 § föreskrivits, göra förbudets meddelande beroende av på stället varande högsta befälhavarens därom gjorda framställning.

2 §.

Därest, såsom under 1 § ifrågasatts, Konungens befallningshavandes meddelande av förbud icke göres beroende av därom gjord framställning, erfordras någon jämkning i 2 §:s avfattning.

3 §.

Det rådrum av tjugufyra timmar, som i förslaget lämnats den av förbud träffade att kvarstanna å orten för att ordna sina angelägenheter, synes kunna i vissa fall bliva onödigt långt och således bereda möjlighet för honom att genom fortsatt agitation motverka förbudets ändamål. Detta kunde särskilt antagas bliva förhållandet, om han kort förut infunnit sig å orten allenast för ifrågavarande agitations bedrivande. Å andra sidan torde även fall kunna inträffa, då skälig hänsyn till be-

rättigade intressen skulle betinga ett något längre rådrum. Med avseende härå synes det böra överlämnas åt Konungens befallningshavande att vid förbudets meddelande bestämma skälig kort tid, inom vilken den, som förbudet avser, skall lämna det förbjudna området.

4 §.

Andra stycket av denna paragraf kan föranleda den tolkningen, att Konungens befallningshavande icke skulle äga att helt och hållet återkalla meddelat förbud. Konungens befallningshavande synes emellertid böra hava befogenhet att på särskild framställning eller eljest, om förhållandena därtill giva anledning, återkalla förbudet.

5 §.

Då, såsom uppenbarligen i förslaget åsyftats, återvändande för att bli va straffbart måste hava skett olovligen, bör detta uttryckligen utsägas i lagtexten.

6 §.

Stadgandet i denna paragraf torde hava sin rätta plats i sammanhang med 2 §:s innehåll.

8 §.

Om, i enlighet med vad under 1 § ifrågasatts, initiativet till förbuds meddelande icke förlägges till militär myndighet, erfordras icke det här föreskrivna insändandet av utslag till lantförsvarsdepartementet. Däremot lär åtgärd bli va av nöden för att bereda Konungens befallningshavande kännedom om utslag, varigenom domstol i sammanhang med en persons sakfällande för brott förklarar, att förbud, varom fråga är, må meddelas den dömde; och torde även utslag, som i anledning av förd klagan i sådant mål giv es av högre rätt, böra bringas till Konungens befallningshavandes kännedom.

9 §.

Det ligger i sakens natur, att i händelse av krig eller fara för krig mera ingripande och hastigt verkande åtgärder kunna vara nödvändiga till förhindrande av försvarsfientlig agitation. De garantier, som under vanliga förhållanden anses oeftergivliga till skydd för allmänt medborgerliga rättigheter, måste under utomordentliga omständigheter vika

för det helas välfärd. Från denna synpunkt har i främmande länder suspension av sådana rättigheter i viss omfattning förutsatts i lagstiftningen, vanligen under form av rätt för regeringen att förklara viss ort i belägringstillstånd. Stadgandet i 9 § synes vila på liknande grund. Med hänsyn härtill torde principiellt sett icke något vara att erinra mot innehållet av förevarande paragraf. I densammas formulering erfordras emellertid någon jämkning, därest förslaget i övrigt kommer att omarbetas i enlighet med förut antydda grunder.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementetsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 16 april 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot aumälde efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet samt cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen lagrådets den 10 innevarande april avgivna utlåtande över det den 16 mars 1915 till lagrådet remitterade förslaget till lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde departementschefen följande:

»Av lagrådets flesta ledamöter hava betänkligheter uttalats däremot, att prövningen av frågan, om förbud i ett visst fall skall meddelas, enligt förslaget helt och hållet överlämnats åt administrativ myndighet och icke åt domstol. Två av ledamöterna hava därvid ifrågasatt, att handläggningen av frågan om förbudets meddelande skulle på det sätt fördelas mellan domstol och administrativ myndighet, att det överlämnades till domstol att i sammanhang med ådömande av ansvar för brott, med

vilket förbudet förknippats, förklara, att det finge förbjudas den dömde att uppehålla sig inom område, som i lagen bestämdes, därvid domstolen jämväl skulle angiva maximitiden för förbudets giltighet, under det att det skulle tillkomma den administrativa myndigheten att sedermera med stöd av detta domstolens förklarande efter förhandenvarande förhållanden meddela den dömde förbud att under viss tid uppehålla sig inom viss eller vissa kommuner. Även en av lagrådets övriga ledamöter har för sin del förordat, att förslag i ämnet grundades på en sådan fördelning mellan domstol och administrativ myndighet, dock under uttalande därav, att det enligt hans mening kunde utan fara för rättssäkerheten anföras åt Konungens befallningshavande att, på sätt det remitterade förslaget innehåller och under däri uppställda garantier, i dess helhet handlägga frågan om meddelande av förbud.

Utan att vilja underkänna vikten av de skäl, som inom lagrådet anförts till stöd för den uppfattningen, att förbud icke borde få meddelas utan att domstol genom särskilt beslut därtill lämnat sitt medgivande, finner jag det vara i viss mån tvivelaktigt, om en sådan ändring i förslaget bör vidtagas. Av den avfattning lagen erhållit i det remitterade förslaget torde det med tydlighet framgå, att det icke varit min avsikt att här stadga någon ny straffpåföljd för personer, som dömts till ansvar för uppmaning eller förledande till vissa brott. Jag har icke heller åsyftat att genomföra någon i allmänhet gällande inskränkning i dylika personers rätt att vistas å vilken ort inom riket som helst. Endast under förutsättning att de genom eget förvållande giva anledning till misstanke, att denna frihet av dem kommer att missbrukas på ett sätt, som medför fara för rikets försvar, har jag ansett, att en sådan inskränkning borde ifrågakomma, sedan Konungens befallningshavande i varje särskilt fall prövat, om en dylik åtgärd vore av behovet påkallad. I nämnda prövning har jag funnit ligga erforderlig säkerhet för att personer, som tidigare blivit dömda för brottslig agitation, icke komma att förhindras att på lovligt sätt skaffa sig sysselsättning var helst de önska, såvida de blott avhålla sig från att fortfarande bedriva propaganda i försvarsfientlig riktning. Uppfattas förbudsåtgärden icke såsom en straffpåföljd utan såsom en i den allmänna ordningens intresse vidtagen säkerhetsåtgärd, ligger det icke heller enligt min uppfattning något principiellt oegentligt däri, att denna åtgärd, såsom förut skett hos oss i en del likartade fall, vidtages på föranstaltande av administrativ myndighet.

Då det emellertid icke kan förnekas, att en undersökning inför domstol angående förefintligheten av vissa förutsättningar för förbudets

meddelande kan äga betydelse såsom ytterligare garanti för lagens riktiga tillämpning, har jag icke velat motsätta mig, att förslaget omarbetas i förut antydd riktning. Dock utgår jag härvid ifrån att Konungens befallningshavandes medverkan vid förbudets meddelande icke skall bli en ren verkställighetsåtgärd. Domstolens föreskrift att förbud får meddelas bör icke medföra rätt för Konungens befallningshavande att utan vidare undersökning utvisa den dömd, så snart han inställer sig å en militär förläggningssort och icke förmår visa någon särskild anledning, på grund varav han skulle äga rätt att uppehålla sig där trots det meddelade förbudet, utan lagen bör på det sätt tillämpas, att Konungens befallningshavande endast meddelar förbud, då utredning föreligger om behövligheten av ett förbud för den dömd att vistas å en viss ort.

I anslutning till vad jag nu anfört hava bestämmelserna i förslagets 1 § underkastats omarbetning, därvid paragrafen uppdelats i två paragrafer. Såsom förutsättning för att förbud skall kunna meddelas någon har sålunda stadgats icke allenast att domstol dömt till ansvar för visst brott utan även att rätten i samband därmed lämnat sitt medgivande till förbudets meddelande. I enlighet med lagrådets hemställan har vidare den förut föreslagna bestämmelsen att straffet skall hava ådömts för uppmaning eller annat försök att förleda till brott mot krigslydnaden eller ohörsamhet mot gällande bestämmelser om värnpliktigas inställelse till tjänstgöring fått en ändrad avfattning. Det lär nämligen vara tillräckligt att förutsätta, dels att någon dömts till ansvar jämlikt 10 kap. 14 § strafflagen utan att det behöver angivas, att han gjort sig skyldig till försök att förleda till brott av viss beskaffenhet, dels att det befunnits framgå av omständigheterna i målet, att den straffskyldige bedrivit agitatorisk verksamhet i syfte att hos krigsmanskap eller värnpliktiga, som inkallats till tjänstgöring vid krigsmakten, utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden samt att han vid denna verksamhet gjort sig skyldig till sådan brottslig gärning, som nyss nämnts. Innan domstolen föreskriver, att förbud får meddelas, skall den sålunda efter verkställd utredning hava funnit icke blott att den straffskyldige i ett enstaka fall sökt förleda till brott utan även att han bedrivit försvarsfientlig propaganda i sådan utsträckning, att fara kan anses föreligga för att denna verksamhet skall fortsättas efter straffets avtjänande. Något omnämnande av de andra lagrum — utom 10 kap. 14 § strafflagen — på grund av vilka straff kan ådömas för försök att förleda till brott har jag icke funnit erforderligt, då ett meddelande av förbud i dessa fall icke torde få någon praktisk betydelse. Ändring har icke skett i för-

slaget på grund av lagrådets anmärkning, att förbud endast borde ifrågakomma, då någon dömts till fängelse eller straffarbete. Då det överlämnats åt domstol att pröva om brottet blivit begånget i samband med agitatorisk verksamhet i försvarsfientligt syfte, lär nämligen, även om förslaget lämnas oförändrat, förbud icke komma att medgivas beträffande andra personer än sådana, vilkas verksamhet kan medföra en mera allvarlig fara för rikets försvar.

Av lagrådet har föreslagits, att domstolen jämväl skulle bestämma den maximitid, intill vilken förbud får meddelas av den administrativa myndigheten. Detta förslag har icke av mig upptagits. Då i lagen bestämts, att förbud icke i något fall får meddelas eller vara gällande, sedan tre år förflutit från det utslag, genom vilket böter ålagts, vunnit laga kraft eller från det den, som dömts till frihetsstraff, efter utståndet straff blivit frigiven, torde någon ytterligare garanti icke vara erforderlig för att förbud ej skall meddelas, som avser en alltför lång tid. Enligt min uppfattning är det även riktigast, att förbudets varaktighet inom nu angivna gräns bestämmas med hänsyn till rådande förhållanden vid den tidpunkt, då förbudet utfärdas.

På lagrådets hemställan har vidare i 1 § upptagits den bestämmelsen, att domstol, om skäl därtill äro, kan förordna, att domstolens ifrågavarande utslag, såvitt angår den däri givna föreskriften, att förbud får meddelas, skall äga tillämpning utan hinder därav att utslaget ej vunnit laga kraft. Upphäves nämnda föreskrift av högre rätt, bör tydligen ett på grund därav meddelat förbud icke vidare vara gällande. Stadgande därom har intagits i den nya 2 §. Någon bestämmelse därom att förbudet skall åter lända till efterrättelse, om den första domstolens beslut fastställles i högsta instans, har däremot icke införts i lagen, utan torde i sådant fall frågan om meddelande av förbud ånyo böra med hänsyn till då rådande förhållanden prövas av Konungens befallningshavande.

Med uttrycket »där avdelning av krigsmakten är på stadigvarande sätt förlagd» har jag velat uttrycka, att förbud icke får avse ort, där avdelning av krigsmakten på ett mera tillfälligt sätt har sin förläggning. Förbud skulle sålunda kunna meddelas i fråga om de förläggningsorter, som finnas bestämda för alla regementen och därmed likställda truppförband av armén eller kustartilleriet samt för flottans stationer ävensom vidare beträffande de orter, där skolor eller andra dylika inrättningar vid krigsmakten äro förlagda. Däremot skulle förbud icke få meddelas i fråga om t. ex. sådana orter, där bevaknings- eller skyddstrupper på grund av något mindre stadigvarande behov blivit förlagda. Det ifrågavarande uttrycket har emellertid bibehållits, då detsamma svårligen

torde kunna ersättas med något annat, som med större tydlighet anger vad som åsyftats.

Med anledning av den anmärkning, som lagrådet anfört mot det i förslaget använda uttrycket »är bosatt», har nämnda uttryck ändrats till »är boende».

Det förut upptagna stadgandet, att förbud endast skall få meddelas på framställning av den på stället varande högsta militära befälhavaren, har i enlighet med lagrådets hemställan uteslutits. I samband därmed har den i 8 § intagna bestämmelsen, att rättens utslag i där angivna fall skall översändas till lantförsvarsdepartementet, fått utgå. De närmare bestämmelser, som möjligen kunna visa sig erforderliga, för att ifrågavarande utslag skola komma till Konungens befallningshavandes kännedom, torde kunna meddelas i administrativ ordning utan att särskild bestämmelse därom behöver intagas i lagen.

För att undanröja all tvekan rörande Konungens befallningshavandes befogenhet att helt och hållet upphäva ett redan meddelat förbud, då dess upprätthållande icke längre anses behöfligt, har särskild bestämmelse, varigenom sådan befogenhet tillagts Konungens befallningshavande, intagits i 5 §. Genom detta stadgande är det tydligt, att förbudet icke utgör ett bestämt hinder för den, som därav träffas, att bosätta sig inom det förbjudna området, om exempelvis tillfälle till arbetsförtjänst där skulle erbjuda sig, utan kan han i ett dylikt fall ingå till Konungens befallningshavande med ansökan om förbudets hävande.

I övriga delar av förslaget hava de av lagrådet föreslagna ändringarne blivit vidtagna.

På grund av lagrådets hemställan har slutligen ett förslag till ändring i 10 kap. 14 § strafflagen utarbetats, vilket förslag endast innehåller hänvisning till vad i nu förevarande lag finnes stadgat därom att förbud att uppehålla sig å vissa platser kan meddelas den, som blivit dömd till straff efter nämnda lagrum.»

Sedan föredraganden uppläst det omarbetade förslaget till lag om förbud för vissa personer att vistas å ort, där avdelning av krigsmakten är förlagd, ävensom det nu upprättade förslaget till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 14 § strafflagen, hemställde han, att dessa förslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall, och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Israel Myrberg.